

MAGYAR FILMHÉT: KISJÁTÉKFILMEK

Nem mindenki

KRÁNICZ BENCE

OSCAR-DÍJAS RÖVIDFILMET IS VETÍTETEK A FILMHÉT KISFILMES PROGRAMJÁBAN, DE A SIKER MELLETT SÚLYOS MULASZTÁSOKAT IS ELKÖNYVELHETTÜNK.

Válasszuk is rögtön szét a filmeket és a Filmhét szervezése körüli komoly problémákat. A Magyar Filmakadémia 2017-ben nem az előző évi filmtermést kívánta reprezentálni a filmszemlék helyébe lépett Filmhéten, hanem elsősorban a különböző kategóriákban Magyar Filmdíjra jelölt filmeket vetítette. Tartottak azért retrospektív és versenyprogramon kívüli vetítéseket is, így a nagyjátékfilmek közül csak az *Ernellák Farkaséknál* hiányzott igazán, amelyet Hajdu Szabolcsék nem neveztek a Filmhétre.

A rövidfilmeket – kisjátékfilmeket, rövid dokumentumfilmeket és animációs filmeket – annál hátrányosabban érintette az új szisztéma. Hat alkalommal is levetítették a kisjátékfilmek kategória jelöltjeit, amelyeket a Filmakadémia rendezői és produceri tagozatának tagjai választottak ki titkos szavazással, ám ezeken túl egyetlen megmutatkozási lehetőséget biztosítottak egyéb kisfilmeknek, a mindössze egyszer vetített „Egyetemi blokkban”. A megnyitó hetén vált csak nyilvánossá a blokk programja: a hagyományosan legnívósabb, rövidfilmese vagy animációs fesztiválokon is jól szereplő SZFE-s, MOME-s, vagy a Metropolitan Egyetemen (régebben BKF) készült filmek helyett a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem és a szintén határon túli Filmtett nyári workshopján készült vizsgafilmek kerültek be a válogatásba.

A Filmakadémia részéről azzal magyarázták a csonka diákfilmese programot, hogy a megadott nevezési határidőig ezek az intézmények neveztek be filmeket, pedig küldtek felhívást minden magyarországi és határon túli, mozgóképkészítéssel foglalkozó egye-

temnek és főiskolának. A Színház- és Filmművészeti Egyetemen érdeklődtünk, hogy valóban elmulasztották-e beküldeni hallgatóik vizsgafilmjeit. Kiderült, hogy neveztek filmeket ők is, és valóban: végül a nyomtatott műsorfüzetben és a Filmhét honlapján hirdett időpont előtt fél órával kezdődött a vizsgafilmek vetítése, három SZFE-s rövidfilmmel. Igaz, erről a kérdezősködő újságírókon kívül legfeljebb az alkotók és ismerőseik tudhattak, mert csak a moziban derült ki, hogy hozzátoldottak még három rövidet a blokkhoz.

A Metropolitan Egyetem fesztiválszerepléseket intéző munkatársával, Barkóczy Jankával is beszélgettünk, aki elmondta: az animációs versenykategóriába neveztek filmet, egyetemi blokkról viszont nem kaptak hivatalos értesítést. Azt Barkóczy sem értette, hogy az egyik legrangosabb animációs fesztiválon, Annecy-ban díjat nyert filmjük, a *Balkon* miért nem kerülhetett be az egyetemi filmek közé, ha egyszer az animációs kategóriában nem kapott jelölést.

A hagyományosan kevés megmutatkozási lehetőséghez jutó, moziban még ritkábban vetített egyetemi vizsgafilmeknek tehát ezúttal csak a töredékét lehetett látni a Filmhéten, más gyártási rendszerben készült kisfilmekről nem is beszélve. Fájdalmas búcsút kellett vennünk az egykori filmszemléken hagyományosan erős kisfilmese mezőnytől, be kellett érniük a kisjátékfilmese versenykategória öt jelöltjével és a hiányos egyetemi blokkal.

Az Oscar-díjnak köszönhetően a kisfilmese versenyprogramban minden a *Mindenkiről* szólt (természetesen Deák Kristóf munkája nyerte a kategória

díját is). A rendszerváltás óta aligha érdeklődött annyi néző és újságíró magyar rövidfilm iránt, mint most. A zajban nem könnyű higgadt, elfogulatlan állításokat tenni a *Mindenkiről*, de annyi megállapítható, hogy Deák szűk félórás munkája megérdemelten nyert Oscar-díjat, és az sem véletlen, hogy éppen Oscar-díjat nyert.

A *Mindenki* pozitív üzenetet zeng, a demokratikus közösség győzelmét hirdeti az önkény uralma felett: egyszerű, de frappáns, jól érthető politikai allegória. A kórusvezető Erika néni birodalmában mindenki egyenlő, de vannak az egyenlőbbek, és énekelni csak nekik szabad, a többi gyerek inkább fogja be a szájacskáját. Ám már a kilencvenes évek elején járunk – ez a körülmény a filmből csak a figyelmes (újra)néző számára derül ki, az alkotók nyilatkozataiban viszont rendre előkerül –, és az Erika nénikkel végre szembe lehet szállni, ki lehet őket zavarni a koncertteremből. A gyerekek nélküle is elboldogulnak.

A korfesterés, a magyar általános iskolák örökkön lepusztult, linóleumos kisvilágának felidézése pazar. Erika néni szerepében Szamosi Zsófia alakítása elsőrangú, és a két főszereplő kislány, Gáspárfalvi Dorka és Hais Dorottya is üde, természetes, mesterkéletlen jelenléttel és nagy kedvvel játszik. A film érzelmi hatása erős, ebben a körülményben kiválasztott, gyönyörű záró dalbetétnek nagy szerepe van. A *Mindenki* hőseinek feszülten lehet drukkolni, miközben történetüket nagyobb léptékben is érdemes átgondolni. Mi több, mindenki könnyen megértheti az utalásokat, a film címe büszkén és bátran jelöli ki a célközönséget.

A *Mindenki* tanmese, és a tanmesék óhatatlanul egyszerűsítenek. Ezért énekelnek a film végén gyönyörűen a kórus tagjai, sőt azt kell hinnünk, a hamisabb hangoktól szól még anyalibban a dal. De nem volna igazabb és bátrabb a film, ha nem énekelnének tökéletesen a gyerekek? Ha a rendező a didaktikus tanulság helyett merné azt állítani: együtt gyengébb a teljesítményünk, de kit érdekel, hiszen erősebb a közösségünk? Ha tényleg a filmbeli gyerekek énekelnének a hangsávon, nem egy rangos iskolai kórus? Akárhogy is van, az Oscar-díjnak köszönhető, hogy ezekről az alapvető kérdésekről többen és többet beszél-

tek, mint bárki remélhette, és ezért a *Mindenki* összes alkotójának hálásak lehetünk.

Deák Kristóf filmjének gravitációs mezejébe mintha más filmheti rövidfilmek is bekerültek volna, a lázadás, az önkényvel való szembe fordulás egyetemes témáit variálta több más munka is. Az *Uchebnik*, Csicskár Dávid rendezése vissza is röpit a sötét diktatúrába, úgyszintén gyerekszemszögből ábrázolva az 56-os forradalmat követő napokat. Ha a *Mindenki* a közösség erejét ünnepelte, az *Uchebnik* rámutat, csak magunkban bízhatunk, választott hőseinkben kizárólag csalódni lehet. Mindez akkor derül ki, amikor a nagyhangú gimnazista forradalmár november 4. után inkább ismét beszerezne egy orosz tankönyvet, lerombolva alsós pártfogoltjának, a film hőséneke erkölcsi tartásáról és állampolgári bátorságról szőtt illúzióit.

Nemcsak a gyerekek lázadtak, hanem a nők is. Szamosi Zsófiát a Filmhéten *A martfűi rém* női főszereplőjeként díjazták, de látható volt még a *Mindenkin* kívül az SZFE-s Nagy Zoltán két rövidfilmjében, melyek közül a kisfilmes versenyprogramban vetített *Enyhén sós* érdemel külön említést, nem kis részt éppen Szamosi miatt. Ő alakítja a folyamatos munkahelyi szexuális zaklatásnak kitett, magányos pincérnőt, aki Angliába

vágyakozik, de amíg nem jön össze a pénz, csak pár nyugodt perc jut neki az éttermi hűtőkamrában. A hősnőben fokozatosan gyűl a méreg, egyre rosszabbul érzi magát a bőrében. A rendező tehetségét mutatja, hogy a nézőt is érzéki tapasztalatként éri a hősnő rosszulléte: magunkon érezzük a gusztustalan főnök vizslató tekintetét, a hajszárító melegét és a fagyasztó hűvösét. Nagy Zoltán óvatosan, biztos kézzel készíti elő a terepet, hogy abszurdba fordítsa az *Enyhén sós* végjátékát. Csattanója szemtelen és harsányan vicces.

Hasonlóan eredményesen és le hősnője lelke mélyére Szilágyi Fanni. A Mán-Várhegyi Réka novellájából adaptált *A csatárnő bal lába* életveszélyes most az egyetemi blokkban volt látható, de ez a kisfilm bármilyen válogatásban kellemes színfolt: humora, érzékenysége, a hétköznapi könnyedséget és a nagy életfeladványokat egyszerre megengedő szituációi teszik emlékezetessé. Meg az a szülő, amivel a pálya szélére beálló hősnő elkápráztatja és végig sérti a focizó fiúkat. Feminista programbeszéd arról, hogyan kezeli a magát felvilágosultnak vélő férfitársadalom, ha egy nő tényleg jobb náluk? Bohókás, szubjektív történet egy kapcsolatfordulópontjáról? Ki-ki döntse el maga.

„Jól érthető politikai allegória”

(Deák Kristóf:
Mindenki - Szamosi
Zsófia és Hais
Dorottya)

Az újhullámos, közérzetfilmes formát legtisztábban a *Semmi bogár* követte, Visky Ábel munkája, aki korábbi rövidfilmjeivel (*Maflicssek*, *Játszótársak*) már bizonyította, hogy mindig érdemes figyelni rá. Ezúttal is egy intim és kényes kapcsolatot mutat be pontosan, érzékenyen. A tavalyi Prímanima fesztivál beharangozójaként készült filmjében fiú és lány véletlenül találkoznak újra a négyeshatoson, évekkel a szakításuk után. Nem történik semmi, csak egy rövid sétaúton elbeszélgetnek, és elgondolkothatunk rajta, melyiküknek hogyan sikerült, sikerült-e egyáltalán továbblépnie. Mészáros Blankát és Vecsei Miklóst jó nézni, és többnyire hallgatni is jó őket, néhány papírízú mondatról és erőltetett poéntól eltekintve.

A kisjátékfilmes versenybe a *Mindenkin*, az *Uchebniken*, az *Enyhén sós*on és a *Semmi bogáron* kívül Bernáth Szilárd *Fizetés nap* című filmje került be, egy másik eleven hagyomány, a vidéki szociofilm képviselője. A *Semmi bogár*nak jól álló fekete-fehér stilizáció itt inkább a valóságot megszépítő finomkodásnak hat, és az uzsorások hierarchiájában nem elég felül álló kisbűnöző kálváriája is kiszámíthatóan alakul. A film legfőbb erénye így az a néhány amatőr szereplő, akik sejtetően hasonló életet küzdenek végig, mint a történetbeli, uzsorától uzsoráig tervező falusiak.

Az egyetemi program gerincét adó kolozsvári filmek érezhetően rosszabb technikai körülmények között készültek, színvonaluk erősen ingadozott. Kameragyakorlatoktól, párperces vizsgamunkáktól kezdve a húsz perc körüli portréig terjedt a skála. A bolyais munkák közös pontját a szociológiai indíttatás adta: filmre kívánczó arckokat, sorsokat sikerült találniuk a hallgatóknak, de nemigen tudtak távolságot tartani alanyaiktól, mondandójukat bő lére eresztették, és a falvédőbölcsségeket sem szűrték ki elég szigorúan. A Filmtett workshopon készült rövidkeket pedig inkább a lelkesedés fűtötte, a jó hangulatú műhelymunka látszott meg rajtuk. Örömteli, hogy ezeket a diákképeket is meg lehetett nézni a Filmhéten, és igazán nem az alkotók tehetnek róla, hogy a hiányzó nevek és intézmények miatt furcsának, diszszonánsnak hatott a válogatás. •

